

Bajtársi egyesületek a magyar lovagkorban.

Írta: Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ.

Ha az államok, nemzetek életét teljes egészükben vizsgáljuk s keressük azt, hogy mi az állami lét igazi kezdete és mindvégig a leglényegesebb kelléke, akkor sok találgatás és kritika után kialakul és megérlelődik bennünk az a szilárd, megdönthetetlen és bár egyszerű, de sokszor nem ismert vagy elfeledett igazság, hogy az államélet kezdete és lényege, mindenkori követelménye egyetlen szóval kifejezve: a közbiztonság, részletezve pedig: az élet- és vagyonbiztonság a legprimitívebb fokon s a magasabb, nemesebb, erkölcsösebb, szebb lelki tehetségek kifejtésének biztosított szabadság a kultúrállamokban.

Mivel pedig az emberek nagyszámú tömegeiben nemcsak nemes, észszerű, hanem az észet lealacsonyító, állati ösztönöket szolgáló, még a kultúrát is rombolásra használó nemtelen, anyagias s mások kárán és vagyonán élőködő törekvések vetődnek fölszínre és szívósan, leleményesen érvényesülni iparkodnak: azért, mikor a közbiztonságot, az élet-, vagyonos nemes lélekbiztonságot s vele a közbéke szeretetét tüzzük ki a legelső és legfontosabb állami követelményül, ennek észszerű követelése egyszersmind az, hogy az emberi erények közt kiváló helyet adjunk tiszteletünkben a férfierényeknek s köztük a női gyöngédséggel, finomsággal, szép lelki, erkölcsi érzelmekkel, szellemi munkával szemben mint megkülönböztetett fő férfierénynek, a katonai nemességnek, az állami belső és külső közbiztonság önfeláldozásra kész örének. Hogy ebben az emberi észkövetelés nem téved, erre isteni garanciánk van e krisztusi nyilatkozatban: „Mikor a bátor fegyveresen őrzi otthonát, békében vannak övéi, birtokai. Ha pedig más erősebb rátörve, legyőzi őt, akkor összes fegyvereit elszedi, amelyekben bizakodott és zsákmányait szétoasztja”. (Lukács ev. 11., 21-22.) Isteni nyilatkozat az is, mely az ilyen önfeláldozó hivatást, a katonai embervédő hivatást a legmagasabbra értékeli e szavakkal: „Nincs nagyobb szeretet, mint ha valaki életét adja barátaiért”. (János ev. 15., 13.) Már pedig a szeretet a legnagyobb érték a világon, mely nem csupán önmagát szereti, nemcsak önmagáért hoz áldozatokat, hanem amelyik föl tudja áldozni legnagyobb ideiglenes földi értékét, testi életét testvéreiért, véreiért, nemzetéért, nemzete s az emberiség legnagyobb kincseiért.

Éppen ezen utóbbi krisztusi mondást, az önfeláldozó szeretet nagy értékét hirdető elvet választotta jelmondatul, főelvül a templomos lovagrend az első nagy keresztes hadjárat sikere után, a jeruzsálemi keresztény

lovagkirályság megszervezésekor, 1118-ban, mikor nálunk Könyves Kálmán fia, II. István király uralkodott. A templomosrendben s az ennek példájára alakult szerzetes lovagrendekben emelkedett a legnagyobb férfierény, az önfeláldozó védő szeretet a leghősibb fokra. E nemes gyümölcs nemes fán termett, a világtörténet legeszményibb nyugateurópai, nemzetközi nagy vállalkozásán, a keresztes hadjáratok eszméjén és első szép sikerein. A kultúrtörténetem tudja, hogy a keresztes hadjáratok nyomában hatalmas új szellemi áramlat, a gazdaságtörténelemben és szellemi tudományokban is nagy lendület indult meg, a keleti nagy világ megismerése, a sok új tapasztalat és világforgalmi új utak megismerése, ápolása folytán. De még magasabbra fokozza ezen értékeket az a legfőbb érték, hogy itt az önfeláldozás a legnagyobb szeretetért, a világmegváltó szeretet iránt való hálából és tiszteletből, vizsontszeretéből s az ilyen szeretetért lelkesedő, örökboldogságkereső emberek védelméért történt. Csupa eszményiség, csupa hősiség, örök értékek mindenképpent való megbecsülése az első és fő motívumai a népvándorlásból és kereszténységből megszületett ifjú, életerős nemzeteknek. Hogy aztán még a legeszményibb férfierények kora is elfajult, elhanyagolt: az természetes, vele jár az emberi természettel. De az eszmény mintaképpen hatott később is, hat még ma is, hatni fog örökre, míg lesznek nemeslelkű, bátor, nagylelkű, hit-, jóság-, gyöngédség-tisztelő és önzetlenül szeretni tudó, önfeláldozó hős férfiak és ilyeneket nevelő anyák e földön.

A lovagorról szóló tudományos irodalom meglehetősen gazdag. Nagyon értékesnek látom különösen Otto Henne am Khyn német kultur-histórikusnak kétszázötvenoldalas összefoglaló művét, mely a kilencvenes évek közepe táján évszám nélkül jelent meg Lipcsében. Kitűnően tájékoztat e kritikus, elfogulatlanul tárgyilagos, a középkort különösen nagy érdeklődéssel vizsgáló, hatalmas irodalmi munkásságot kifejtő tudós a lovagság egész fejlődéséről, összes viszonyairól. Hanem azért természetesen az ő műve sem tökéletes, főleg nem abban, ami minket magyarokat érdekel. A magyar lovagkort nagyon hamar s nagyon könnyedén intézi el azzal, hogy a lovagság „majdnem hiányozni látszik Lengyel- és Magyarországon”. (20. 1.) Mikor pedig a függelékben röviden elmondja „a modern lovagrendek”, a fejedelmi lovagrendek történetét 1233-tól kezdve, a felsorolt húsz lovagrend közt hiába keresünk magyar lovagrendeket.

A magyar történettudomány is hozzájárult a magyar lovagrendek elsikkasztásához, amikor pl. Majláth Béla a Századok c. folyóirat 1885. évi 563. stb. lapjain a kalandos társulatokat ismerteti s ezek közé sorozza a Szent György vitézei társulatát is, mely 1326-ban keletkezett. Az 1408. évi Sárkány-rendet egyáltalán nem említi. Ez pedig közel állott olyan főúri szövetkezésekhez, aminőket az 1446. évi 6. törvénycikkely eltiltott és Majláth a kalandos társulatok történetébe bevont. Érdekes, hogy abban az időben historikusaink, mint más közleményekből is látjuk, még' nem tudták, hogy a kalandos társulatok már Szent László király korában megvoltak s törvényeiben említve vannak (I, 14, 39., I. eszterg. zsinat I, 47). E kalandos társulatokat azonban nem szabad összecserélni a lovagrendekkel, amelyek ugyan szintén gondoltak elhunyt tagtársaikkal s érettek misét mondatnak, mint minden vallásos társulat, de míg a „fraternitates Calendarum” vagyis a kalenda = újhold körül halottjaikért imádkozó és tor-alamizsnát osztó társulatok tisztán vallásos egyesületek papok és világiak számára, kik közé csak visszaélésükkel lehetett becsempészni a Verbőczy nádort buktató pártpolitikát: addig a Szent

György vitézeinek egyesülete s a sárkányjelvényes bárói testület valószínűs lovagrendek voltak, egészen hasonlók azon fejedelmi lovagrendekhez, amiket Henne am Rhyn felsorol és ismertet.

A magyar tudósoknál mindazonáltal már tisztán áll az a tudat, hogy itt valóban két magyar lovagrendről kell beszélnünk. De ezeket közelebbről megvilágítani és összehasonlítani egymással éppen nem fölösleges. A külföldiekkel összehasonlítva pedig meg kell állapítanunk, hogy *a magyar Szent György-rend csaknem a legkorábbi v alámenni világi fejedelmi lovagrend közt.* A dániai Daneborg és a svéd Szerafin-rend elsőbbségéhez komoly kétségek férnek. (1219? 1285?) De nem kétséges, sőt eleve valószínű az a gondolat, hogy a magyar király nyugati Európa keleti szélén talán mégsem volt kezdeményező a nagy újítás terén, hanem ott történt az első lépés, ahol az egész lovagi élet s a lovagság udvari kultúrája, költészete is kezdődött: t. i. Franciaországban. Henne am Rhyn Szent Lajos francia király Rekettye-rendjét, a Planta-genet-rendet teszi legelső helyre a fejedelmi lovagrendek közt. még pedig 1233-ra, száz lovaggal, kik a francia király testőrgárdáját tették. Meglepő, hogy ez az alapítás, mint Henne am Rhyn adatainak időrendbe szedéséből kiténik, csaknem száz évig egyedüli kezdeményezés maradt, hacsak a svéd Szerafin-rend alapítása évül el nem fogadjuk az 1285-ik évet. A francia Anjou-törzsből olasz földön át gyerekkorban hozzánk átplántálódott, de olasz lovag nevelőtől ide kísért I. Károly király (nem Róbert, hanem Hubert, Ubert, Umberto a másik neve) csak jóváhagyója a magyar Szent György-lovagrend alapszabályainak 1326-ban s ez mindenestre jól megelőzi a 23 évvel később megalapított angol Szent György-lovagrendet, az u. n. térszalagrendet. Ezek után keletkezett a francia Csillag-rend, a nápolyi Szent Lélek-rend, a savoyai Annunciata-rend, a Bourbon hercegek aranypajzs- és sisakdíszé miatt úgynevezett Bogáncs-rendje, a bretagnei herceg Hermelin-rendje, az orleansi herceg Sündisznó-rendje s az angol Bath-rend: összesen nyolc fejedelmi lovagrend a XIV. század második felében.¹ A magyar Sárkány-rend után XV. századi eredetű fejedelmi lovagrend a burgundi Aranygyapjas-rend, a jülichi Hubertus-, a dán Elefánt-, a portugál Torony- és Kard-rend, végül a francia Szent Mihály-rend.² Toscanai nagyherceg alapította a XVI. században a Szent István-rendet és francia király a francia Szent Lélek-rendet.³ Ezek alapításakor szüntek meg Nyugateurópában a lovagi tornák s a lovagkor határán túl keletkezett a XVII. század legvégén a francia katonai Szent Lajos-rend, az orosz Szent András-rend,⁴ a XVIII. század derekán a magyar Szent István- és Mária Terézia-rend, a XIX. sz. elején a francia napóleoni Becsület-rend stb.

És ennek a hosszú s kései elszaporodása miatt már teljesen ki sem meríthető fejedelmi lovagrend-sorozatnak a legelején és a közepén találjuk a sorozatba tökéletesen beillő két nevezetes magyar lovagrendet, amelyeket a külföldi kulturhistória nem ismer s a magyar történetírás is csak mintegy adalékszerűen, homályosan ismertet.

A szép lovagkor a XI. században kezdődött, a XIII. század közepén beállott német interregnum ökológiai harcaival nagyon megzavarodott,

¹ 1B51-52? 1360 v. -62, -63, -70, -81, -94, 99-ben.

² 1480-44, -59, -62, -69.

³ 1561-78.

⁴ 1693, 1698.

hanyatlani kezdett, aztán külsőségekben virágzott fel, a legszebben díszített milanói vagy Miksa császár-féle lemezpáncélatban s e császárral, mint „utolsó lovaggal” a lovagkor gyorsan letűnt a XVI. században. A lovagkor annyira összenőtt a feudalizmussal és katolikussággal, hogy mikor amazon a tüzfegyverek, ágyuk, puskák, ezen a nagyarányú vallási reformáció nagy réseket tört, akkor a lovagság is elvesztette fegyverzete ellenálló-képességét és vallási idealizmusát s vagy elvadult az újfajta harcokban, vagy elpuhult az udvarokban, vagy vidéki tivornyákba fojtotta bele unalmát.

Magyarországon a lovagság csaknem egyidős a német lovagsággal. Hont és Paznán meg Wezelin sváb urak valóságos lovagok voltak, mikor Gyésza fejedelem és fia Szent István itt marasztalták őket s honti ispánság, fővezérség emléke fűződik a nevükhöz. A kései krónika híres lovagja, a Képes Krónika Bátor Apósa leírásában lehet XIII. s XIV. századi anachronizmus, késői szokások visszavetítése régebbi időkbe; de Kálmán törvénye arról, hogy a megyeispánok, ha szabad telepeseiktől legalább száz ökör árával egyenlő dénárjövédelmet, irtásbért, földbért kapnak, akkor egy páncélost kötelesek tartani a király számára, eléggé mutatja, hogy a XI. század végén már járnak itt német szegény lovagok, kik beszegődnek zsoldosokul vagy hűbéresnek a királyi várak földjeire. A XII. század közepén sodronyszövet-páncél borítja a magyar királyi seregek már egész derék hadát s nagyon érthető, hogy az óriás német lovagok és csatamének tomboló rohamát az 1146. évi sári-lajtai csatában csak a magyar kir. sereg főzömét tevő s nem kevésbé hatalmas, erős csatamének száguldó páncélos lovagok verték vissza döntő győzelemmel, mikor a nagyon könnyű, hitványnak mondott besenyő és székely lovasság mint a polyva rebbent szét a nagy csatamének és élő páncéltornyok zárt rendje előtt. Az 1167. évi zimonyi csatában meg a görögök bámulták meg a magyar derék had csillogó páncél- és lándzsaerdejét s ők írják, hogy diadaluk után kétezer páncélt szedtek össze. A magyar király lovaghadát Ottó freisingi püspök ekkor még erősen német eredetűnek vallja, de húsz-harminc év múlva Anonymus, vagyis III. Béla király P. nevű jegyzője, úgy írja le a korabeli magyart, visszaképzelve a honfoglalás idejébe, mint amelynek vitézei nagy tornákat vívnek, lovagi tornákat a magyar fejedelem és udvara előtt s már csak a gyerekifjók játszanak nagy derűtség közt ősi pogány módra nyilazással, könnyű fegyverzetben. Húsz évvel Anonymus "tá" a magyar király és bárói templárius módra és a külföldi várurak módjára, részint előkelő lovagokkal, részint szabados származású serviens lovagokkal, páncélos vitézekkel vették magukat körül s már a magyar keresztes hadjáratra 1217-ben a magyar király és bárói bandériumokat, címeres zászlókat lobogtattak csapataik, lovag hűbéreseik előtt. Ez időtől kezdve ismerjük a leggazdagabb magyar nemzetségek címeres pecsétéit; ezidőtől emlegetik s Anonymus óta a híresebb ősokról, rokonokról elnevezett nemzetségeket családnévül, vezetéknevül; ez időből maradt reánk V. István vitéz királynak gyönyörű szép lovagpecsétje, sodrony-páncélos, fazéksisakos, címerpajzsos, zászlós-lándzsás, csatamének száguldó lovagképével.

Vaskos tévedés történeti könyveinkben az az állítás, hogy a lovagság és bandériálmusz megalapítója Magyarországon az Anjou-ház, I. Károly; mert hiszen már Kézai krónikájában 1282 táján oly réginek tűnik fel a bandériumos hadrendszer, hogy az ország társadalmi viszonyait és szokásait a maga korában jól ismerő királyi Íródeák, majd jegyző, Kézai Simon a

bandériumokat Attila korába, nyolcszáz évvel régibb időbe képzeli vissza. Hát ez óriási anachronizmus, de annyit kétségtelenül bizonyít, hogy a bandériumok Magyarországon legalább egy emberöltővel régibbek Kézai koránál. De nem régibbek Anonymus koránál, ki még csak vexillum nevű zászlókat emleget és sohasem bandériumokat. A két író közt a magyar kereszties hadjárat idejére, 1217 tájára illik legjobban a magyar bandérium zászlók és zászlóaljok kezdete, amikor a magyar bárók legrégebb címeres pecsétjeit is megtaláljuk. Ha a hun krónika megírását Kézainál régebb írónak tulajdonítjuk, a bandériumok emlegetése e hun krónikában még nagyobb történeti tévedés, mert e korábbi író még jobban tudhatta volna a bandériumok kezdetének hozzá még közelebb eső idejét.

A lovagság tehát jó régi már Magyarországon, amikor francia példára Szent Lajos rekettye-címeres testőr lovagrendjének, mint csaknem százéves mintának szinte legelső utánzásaképpen a magyar lovagok 1326-ban Szent György ünnepén, április 24-én megalakítják a Szent György lovagrendet.¹ Jól megelőzték ebben az angolokat. Fő cél a krisztusi szeretetben való testvéri egység, unió s a király védelme, mert I. Károly királyt, ki Csák Mátus halálakor kemény kézzel látott hozzá a királyi tekintély s az ország egységének helyreállításához, az akkori idők kommunisztái többszöri merénnyel fenyegették. A lovagrend alapszabálya azt az érdekes megokolást adja, hogy „a magyar szent koronának s az ország urának felül kell múlnia híveinek bőségével a hűtlenek sokaságát”. Mint lovagok természetesen kötelességüknek ismerték az Egyház védelmét s a nőkét is, az előbbit meg is említik alapszabályukban, (28. c.) de az utóbbi annyira magától értetődő, hogy külön nem tartották szükségesnek szólni róla. A lovagok megjelentek az esztergomi káptalan előtt s ott hiteles oklevélbe foglaltatták alapszabályaikat (statuta et ordinamenta) Károly király akarásával s az ország nyugati felének főpapjaitól, az esztergomi érsektől, a győri, veszprémi, pécsi, boszniai, nyitrai, váci, egri püspöktől, prépostoktól, a pannonhalmi apáttól és más apátoktól, a domonkos, ferences, pálos testvérektől s más klerikus, vagyis diákemberektől helyeselve, jóváhagyva.

A *lovagrend címe*: „A Szent György lovagság testvéri társasága” vagy röviden „Szent György társasága” (societas fraternalis militie titulo Sancti Georgii insignita, röviden: societas Beati Georgii). A „társaság” szó jelentése abban az időben megfelel a „compagnia”, „csapat” szónak is, mert „societas” pl. az olaszországi nagy német és magyar zsoldos csapat neve Nagy Lajos király nápolyi hadjárata korában s két századdal utóbb e nevet veszi föl Jézus csapata „compagnia di Gesu”, „Jézus társasága”, latinul „societas Jesu”, a lovag loyolai Szeni Ignác hitvédő tudós szerzetesrendje. A societas szó tehát a rend, lovagrend szónak is jól megfelel, főleg a „societas militie” alakban, ahol a militia a lovagkorban egyenesen a lovagságot jelenti.

Ruhája: Térdig érő fekete köpeny (cappa) csuklyával, *jelmondata* pedig ez: „Valóban igaz vagyok ezen testvéri társaság iránt” (in veritate iustus sum huic fraternali societati, 2. c). A Szent György-lovagok *jelvénye*, mint a Sárkány-rend 1408-i alapszabályából látjuk: fehér mezőben piros kereszt.²

¹ Alapítólevelük, vagy alapszabályuk oklevélalakban megvan a Magy. Nemz. Múzeumban s képmásolata, facsimiléje közölve van a Szilágyi-szerkesztette nagy magyar történelem III. köt. 1389. lapjai közt. A szabályzatot cikkelekre osztottam a keltezésig 30 c.-re, utána még hatra, összesen 39 cikkelyre.

² Fejér: Codex Dipl. 10/4, 684. 1.

A *tagok száma*, mint külföldön is, numerus clausus, zárt szám: legfeljebb 50 lovag (34. c.)

A *tagfölvétel* úgy történik, hogy mindegyik tag járuljon a iusticiariushoz, a királyhoz és a társaság kancellárjához s adják át nekik tetsző vagy nem tetsző szavazatukat. Ha csak egy szavazat ellene szól, a jelölt nem vehető föl. Akit fölvettek, *esküt* tesz, de egy évig kiléphet s ha nem lépett ki, akkor egész életén át köteles esküjét megtartani, míg ki nem zárják a testvérek. Az esküt az éltető kereszt vagy más szent ereklyék érintésével teszi le az új tag. A fölvételtől *igazolványt* kap s ezt köteles magánál hordani és felmutatni, ha előljárói, nagyjai kívánják. Ha nem hordja magánál, fizessen annyi ezüstöt (dénárokban), amennyit nyom a köteles igazoló oklevél. S ha egyik hónapban nem szerezte meg ezen írást, köteles elkészíttetni a következő hónapra (1., 14., 15., 16., 18., 29., 30. c.).

Aki fölvételi esküjét az alapszabály valamely pontjának lényeges megsértésével megszegte, azt érseki felhatalmazással a «lovagrend klerikus bírása feloldozhatja elégtétel kiszabásával, ha az esküszegés tudatlanságból vagy véletlenül történt. Súlyos esetekben a testvérek döntenek. De akinek ügyében, viszályában a *rendi két bíró*, egy klerikus és egy laikus, egyházi és világi bíró Ítéletet mondott s a rendtárs ennek végrehajtását megtagadja, ennek ellenszegül s magát nem igazolja, azt mint esküszegőt kappája letételével *zárják ki* a lovagrendből és ellene a társak keljenek föl, hogy a jogtalanságot szenvedő rendtársnak elégtételt szerezzenek (19° 20., 37. c.).

A két lovagrendi bírón kívül, akik közül csak az egyik helyettesítheti magát, más ne merjen a lovagrend tagjain bíraskodni, még a király se! Itt teljes az *autonómia*. A két bíró halogatás és hírbehozás nélkül mondjon igazságot. Ha az alperes, a sértő fél nem rendtag, akkor a két bíró kérjen királyi parancsot a megyei bírónak, hogy ez szerezzen elégtételt a sértett lovagnak királyi tekintéllyel, a panaszos lovag esküje alapján (31., 38. c.).

A *lovagrend előljárói* tehát, mint a szavazás eljárásából láttuk: a király, a iustitiarius és a kancellár (29. c.). Ez utóbbi kettő a lovagrend bírása, kik a havigyűlést összehívják (36. c.).

A *törvényhozásra* nézve az az elv, hogy évenként egy jobb cikkellyel kell gyarapítani a társaságot (10. c.). *Három összejövetel van évenként*: Szent György, Kisasszony ünnepén és újév nyolcadain, vagyis április 24-én, szeptember 8-án és január 8-án, az állapotok reformálására, a királyhűség tanúsítására és igazságszolgáltatás végett (35. c.). A kúriában lévők a társaság bírának parancsára *havonként egyszer* jönnek össze az egyik *hétfőn* a király és országa jobb állapotáról való tanácskozás végett. Ilyenkor együtt étkeznek. Aki a társak engedélye nélkül elmarad, fizet egy dénárt (= 12 aranyfillér) a szegények javára, kik a közös étkezés alkalmával dénárt kapnak és ételmaradékot. Étkezés előtt és után egy Miatyánkot, Üdvözlégyet imádkoznak a lovagok Sz. Mária tiszteletére és egy Miatyánkot Szent György tiszteletére (21, 22, 23, 36.).

A további *kötelességek* vallásiak és világiak; ez utóbbiak kötelességek a király és a testvérek iránt.

Évenként köteles minden Szent György4ovag megünnepelni *Szent György napját* előző vigiliai böjttel s az ünnepen misehallgatással, amelyre elfoglaltsága esetén elküldheti emberét. Hetenkint meg kell tartani a pénteket és vasárnapot olyképpen, hogy minden *vasárnap* a lovag vidám arccal

jár, *pénteken* szomorú arccal kappában a miséig, s a misén egy dénárt ajánl föl a társaság jóllétéért és imádkozik tíz Miatyánkot, Üdvözlégyet, s ugyancsak pénteken ebédig lovagot vagy mást nem gyaláz, nem szid. Ez olyan *treuga Dei-féle* önmegtartóztatás. Aki pénteken miséig nem hordja a kappát, aznap köteles kenyéren és vizén böjtölni; aki pedig ebédig nem vigyázott a nyelvére, az annyi hamus kenyérfalatot eszik éhgyomorra, ahányszor mást gyalázott (4, 7, 17, 25. c).

Fő kötelesség a *király* őrzése. Multságok, főleg lovagjátékok alkalmával a Szent György-lovagok legyenek mindig a király kíséretében s ha rosszat hallanak ellene vagy királysága, országa ellen, kötelesek jelteni eskü alatt nyíltan vagy titokban (9, 13, 14. c).

Másik fő kötelesség a *testvérek* segítése. Ha a lovagtárs, bajtárs, pajtás foglyul esett, minden társa igyekezzék kiszabadítani s egy márka (negyed kilogramm) ezüstnél (4 körmöci aranyból = 44 aranykoronánál) többel járuljon kiváltásához. Ha a tagtárs várostromkor árokba esett vagy csatában lováról leesett, társa ne hagyja ott. Egyik a másikat segítse előmenetelében, ne fondorkodjék ellene uránál vagy másnál; legalább tanáccsal segítse társuk ellen is, csendesítve az ellenségeskedést és ápolva a szeretetet; a jogában sértettnek szerezzen mindegyik tagtárs elégtételt, megtorlást világi karhatalommal is, noha a sértő esetleg szintén tagtárs. Ne barátkozzanak társuk ellenségével, hanem jelentsék föl az ellenségeskedést esküszegés büntetésének, a társaságból való kizárásnak terhe alatt. Aki haragot tart társuk ellen, azt békítsék ki vagy pedig dobják ki. A tagtársat szülőinek halálakor vagy más bánatában vigasztalják s halála esetén tíz misét mondassanak érte, temetésekor adjanak áldozatot az oltárra (3, 5, 8, 11, 12, 24, 26, 27, 32, 33, 39. c).

A ránk maradt 1326. évi alapszabályzatban e cikkelyek keverve fordulnak elő, mi most itt logikus rendben tekintjük át őket. A 39 cikkelyben más-más szavakkal olykor ismétlődések is vannak s ebből, valamint a toldalék hat cikkelyből látjuk, hogy szabatos külföldi minta nélkül, ötletszerűen s a magyar viszonyok, szükségletek szerint rögtönözték az esztergomi káptalan előtt felszólalók főleg az utolsó és toldalékos cikkelyeket.

Természetesen van itt rokonság a halott tagtársakért imádkozó kalandos társulatokkal és az iparuk szoliditásának előmozdítására alakult s vallásos nevelést biztosító céhekkel is. Valamennyiben hangsúlyozott közös név a *fraternitas*, testvérség, a krisztusi szeretetben való unió. De a Szent György-lovagok testvéri társasága az egyház és király s országa különös védelmére, hogy mintegy előkelő testőrséget képezzenek a szent korona viselője, a magyar, gyermekkora óta itt élő és igaz magyarrá férfiasodott, erőskarú, országát újra egyesítő, keménysége miatt merényletekkel fenyegetett I. Károly király körül, ki a szent korona országát *archiregnum*, nagyhatalom magaslatára emelte a korábbi bárói kommunizmus fejtelenségéből, lezüllöttségéből és csonkításából: ez a méltó lovagi cél, a lovagi általános kötelességekből a király hűségnek ez a lelkesen s legerősebben hangsúlyozott, a magyar szent koronára is vonatkoztatott kiemelése, a magyar Szent György-rendet valóban fejedelmi lovagrenddé és sajátlagosan magyarrá tette.

A lovagrendi testvérek igazságos érdekeinek elősegítése és bajaikból való kiségitése, sérelmeik megtorlása lehetőleg bírói úton, a haragtartás ellen a szeretet ápolása, a pénteki önmegtartóztatás mások szidalmazásában legalább fél napig, áldozatkészség a bajtárs lelki üdvösségéért is: mind

oly vonások, amelyek a lovagrendeket általánosan jellemzik és magas erkölcsi színvonalra emelik, egyszersmind méltó helyet juttatnak e lovagrendeknek a világtörténetben azzal, hogy jelentékenyen hozzájárultak a harcias idők szilaj hőseinek s általuk a többi társadalmi osztályoknak erkölcsi neveléséhez, szelidítéséhez. Sőt alkalmat nyújtott a Szent György-rend a politikai iskolázódásra is azzal, hogy a lovagrend évi három közgyűlésén s a havi hétfői köteles összejöveteleken egyenesen politizálniuk kellett, tanácskozni az ország jobb állapotáról, reformálásáról.

Nyolcvan évvel később keletkezett a magyar *Sárkány-rend*, amelynek a magyar főbárókon, szerb despotán, bosnya-spalatói hercegen, oláh vajdán, a magyar szent korona ezen hűbéresein kívül osztrák hercegek, sőt az angol norfolki herceg is 1439-ben tagja lett. A sárkányrend feje a magyar király és királyné. A sárkány jelenti a Boszniában legyőzött pataréus lázadókat s a sátánt, a hitszakadás atyját. A boszniai győzelem után Zsigmond király szép fiatal feleségével, Ciliói Borbála királynéval s a magyar főbárókkal elhatározták, hogy a Károly király alapította Szent György lovagrend mellé, mely a közrendű lovagokat is befogadta, egy hozzá hasonló, de bárói rangú lovagrendet alapítanak. Megokolásuk ez: Valamint jó hírünket növeljük a világi dolgokban, annál inkább föl akarjuk emelni szívünket az örök ország utainak előkészítésére tettekkel és tapintható jelvényekkel, Jézus nevének dicsőítésére, ki az éltető kereszt zászlaját szenvedésével megszentelte s a pokoli zárka, klostrom elpusztítására föltámadása után az ellenséges sárkány fejét a kereszt titkával, misztériumával letörte, amely kereszt segítségével Szent György vértanú a sárkányt lándzsájával megsebezve, földre vetette, Szent Margit szűz vértanú pedig a sárkánytól elnyelve, ezt szétnyitotta s belőle sértetlenül kijött. (Ez képletesen fejezi ki azon csodás hatást, amelyet Diokletianus császár idejében a kappadokiai hős római főtiszt és a pisidiai pogány főpap leánya, mint keresztény, kegyetlen kínzások közt a kereszt jelével elért, a Bollandistáknai kiadott legrégebb emlékek szerint). Mi tehát - folytatják a sárkányrend alapítói - az ősi ellenség, a sárkány veszélyes követőinek és pogány meg szkizmatikus vitézeknek legyőzésére nyíltan viselni akarjuk társaság, societas módjára a sárkány jelvényét vagy képét, melynek farka a nyaka köré fonódik s a háta közepén fejétől a farkáig fehér mélyedésben vörös kereszt van, miként a Szent György zászlaja alatt vitézkedők (lovagok) fehér mezőben veres keresztet hordanak l. c).

Zsigmond király e társaságba fölveszi legkitartóbb híveit, s ígéri, hogy őket fogja a magasabb tisztségekre emelni és özvegyeiket, árváikat védelmébe veszi. Ha pedig megneheztelne valamelyikre, akkor nem fog hevesen eljárni, hanem tudatja az esetet a társasággal, amelynek bárói tartoznak teljes igazságot szolgáltatni. - *Borbála* királyné hasonló Ígéretet tesz általánosságban (2-6. c).

A társaság bárói, kiket a király és királyné a sárkányrend 24 tagsági helyére önmaguk mellé fölvettek, a következők: a szerb despota, két cilli gróf, a nádor, két volt erdélyi vajda és két tényleges erdélyi vajda, a macsói és horvát bán s a volt horvát bán, egy volt s egy tényleges székely ispán, a tárnokmester, a főkincstartó, az ajtós, asztalnok, pohárnok és lovászmester, a titkos kancellár és Bessenyei Pál meg Garai János, összesen 22 báró, kik hálából a király és királyné jótéteményeiért s fönti ígéreteiért, viszont tiszta hittel ígérik hűségüket öfelségük és születendő gyermekeik iránt, hogy védeni fogják öfelségüket javaikban,

a királynét hitbérében; hogy közreműködnek a társaság gyarapításában s megbecsülésében; hogy megelőzik öfelségük kárát jelentéssel, tanáccsal, titoktartással; s hogy ápolják a testvérséget a társaságban úgy, hogy ha itt viszály merülne föl, ezt jelenteni kötelesek a királynak s a társaság báróinak, kik együtt döntenek; ha pedig harcra kerülne a sor, akkor a király és a társaság döntse el, mit nyújtsanak a harcoló tagtársnak s minden tag köteles a határozatot végrehajtani (7-13. c).

Ezen külön kölcsönös Ígéreték után valamennyien együtt gondolnak a *közjogi* érdekekre is, először a szent korona alattvalóinak régi jogos szokásaira, a szükséges bölcs újításokra és a haza védelmére, de még a jövőendő királyra is, ekképpen: a király és királyné, a bárók s az egész társaság ígéri, hogy a magyar szentkorona alattvalóit megtartják régi jogos szokásaikban; ha pedig újításokat gondolnak ki a közjó érdekében, akkor a király a társaságot illető tanácskozásban legalább öt társaságbeli báróval fog határozni. A társaság bárói mindig támogatják a felséget az ország védelmében a pogányok ellen s a társaság tanácsa szerint reájuk bízott feladatot teljesítik. Az egész társaság a király és királynéval ígéri, hogy a jövőendő magyar királyokat is rábíráják koronázáskor a társaságba való belépésre, a társasági jelvény felvételére s a társaság megerősítésére esküvel (14-17., 26. c).

A magánjogi és ezen közjogi Ígéreték után kegyeletes vallásos ígéreteket tesznek egymásnak; az *elhunyt tag torára vagy temetésére* mindegyik báró személyesen megjelenik, máskülönben, ha akadályozva van, 30 misét mondat mindegyik az elhunytért, egy misére 4 nagyobb dénárt áldozva; egy napig az elhunytért minden tag gyászruhát hord, melyet a nap elmúltával Krisztus szegényének ad alamizsnával; minden *pénteken* szintén fekete ruhát hord, máskülönben öt misét mondat Krisztus öt szent sebének tiszteletére (22, 23. c).

Szabályozzák a *tag választást*. A király és királyné s a bárók fönn tartják maguknak a jogot, hogy mindig ők vehessék föl a tagokat, míg derék, emberséges tagokat akarnak. Ha valamelyik báró meghal, a társaság folyó évének elteltével mást válasszanak báróul s gondoskodjanak számára báróságról (vagyis királyi fő tisztségről). Az új tag esküt tesz azzal az ígérettel, hogy mindent teljesít, amit a társaság feje és tagjai határoznak. Akit fölvettek, az beléphessen a megengedett tanácskozásra s őt megvédik (18-21. c).

Minden tag köteles a *sárkány jelvényt hordani*, kivéve, ha betegség, fogság vagy félelem akadályozná, vagy ha elvesztette volna; de ez esetben köteles újat készíttetni. Aki a jelvényviselést mentség nélkül elmulasztja, öt misét köteles mondatni s erre húsz dénárt áldoz (2.2 aranykoronát, 24, 25. c).

Az alapszabályra Zsigmond király és Borbála királyné s a társaság huszonkét bárója az éltető keresztfát érintve megesküdtek s az oklevélre ráfüggesztették pecsétjüket.

Ez az alapszabály teljesen logikus sorrendben mondja el a kölcsönös ígéreteket és a közös ígéreteket, s nekünk itt a cikkelyek sorrendjén, amelyet szintén számoztunk, alig kellett változtatnunk. Az oklevél megfogalmazásában főrése volt bizonyára Eberhard váradi püspöknek, mint kir. udvari főkancellárnak. A lovagrendek szokásos jelmondata az alapító oklevélben hiányzik, de a sárkány rendjelet ismerjük s rajta látható ez a jelmondat: „O quam misericors est Deus, iustus et patiens”. (O mily irgalmas az Isten, igaz és tűrő.) Csak Horneck krónikájából tudjuk, hogy

a 24 nagysárkányos tagon kívül volt közrendű osztálya is a sárkányrendnek, a kissárkányosok rendje, hol a taglétszám határozatlan.¹

Zsigmond királynál, ki koronázása előtt közel nyolc évet töltött a budavári királynéi udvarban, hogy megtanulja a magyar nyelvet és szokásokat s aki aztán büszkén vallotta magát magyarnak a pozsonyi német birodalmi gyűlésen, magyar urakat nevezett ki oda császári biztosaiul s a német birodalmi törvényszék tagjaiul; ki a konstanzi zsinaton és Spanyolország szélén, majd Parisban, Londonban, Németalföldön, Olaszországban is mindig magyar testőrökkel, urakkal s tanácsosokkal vette magát körül, nem kis jelentőségű ígéret volt az, hogy hirtelen haragjában nem fog ítéletet mondani a sárkányos bárók fölött. Mert bizony, hirtelenharagú és kegyetlen volt néhányszor, Korpádi János, Kont István és harminc társa, meg a két Laczkfi István széttépésénél, lefejezésénél, fölkoncolásánál. Amaz időkben a magyar alkotmányosság kifejlődésére s az igazságszolgáltatás helyes elveinek kifejlődésére (miután Szent István már 400 éve kimondta, hogy a király ne ítélkezzék hirtelen haraggal) jótékony hatást kellett gyakorolnia az olyan iskolának, amelyben maga a király is legfőbb tisztviselőivel együtt alávetik magukat az önfegyelmzésnek s a higgadt közös ítélkezésnek, másrészt a régi szabadságok biztosítása mellett az újítások mérlegelésében is gyakorolják magukat.

A lovagság elmúlt; de míg főnnállóit és eszményeit híven szolgálta, nagy kultúrhaladást, virágzást, életvidámságot, finom modort, nagylelkűséget, honvédő bátorságot, nemességet, hűséget, vallásosságot jelentett; s bár külsőségei, formái, szokásai rég megszűntek, de a lovagiasság erénye, a nemzetek legderekabb férfiai számára s hölgyei, állami, vallási fő értékei iránt mindenkor dicséretre s magasztalásra méltók.

¹ Fejérpataky és Berzeviczy Edm. cikkei a Turul 1883. 1893. évf.-ban.